

MADENCİLİK SEKTÖRÜ'NE BAKIŞ

Ülkemiz doğal kaynaklar açısından önemsenir bir potansiyel taşımaktadır. Ancak ülke ekonomisinde madenciliğin önemli bir yeri olduğunu maalesef söyleyemiyoruz. Türkiye, üretilen madensel kaynak çeşitliliği açısından, 152 ülke arasında, 29 maden türünde yapılan üretim baz alındığında, 10. sırada yer alır; ancak üretici ülkelerin dünya pazarı içi payları sıralamasında % 16 oranı ile 52. sıradadır. 50 dolayında madensel kaynak üretimi yapılmakta ve bu üretimin yarattığı katma değer niceliği 2-2.5 milyar dolara ulaşmaktadır. Bunun GSMH içindeki payı ise %1.5 dolayındadır. Madencilik ve madene dayalı sanayi birlikte düşünüldüğünde oluşan katma değer GSMH içindeki payı %12'yi bulmaktadır. Bu da bu alanda 22 milyar dolarlık bir değer yaratıldığı anlamına gelmektedir.

1996 yılında yapılan İkinci Madencilik şurasında belirlenmiş maden kaynaklarımızın değerinin 2 trilyon dolar olduğu, bu bağlamda yılda 8-12 milyar dolarlık üretim yapılabileceği ve 4-6 milyar dolarlık bir ihracatın gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Oysa uygulamada 2-2.5 milyar dolarlık bir üretim, 700-800 milyon dolarlık bir dışsatım gerçekleşebilmektedir..

Ülkemizin jeolojik özellikleri küçük-orta rezervli, çok çeşitli maden yataklarının oluşumuna olanak tanımaktadır. Ancak Bor ve Trona'da dünyanın en büyük ve ikinci rezervlerine sahip olduğumuz biliniyor. Diğer yandan mermer, zeolit, pomza, sölestin ve toryum gibi madenlerimizin önemli rezervler oluşturduğunu söyleyebiliriz. Hemen belirtmek gerekir ki yukarıda sunulan rakamlar sadece belirlenmiş kaynaklara ilişkindir. Söz gelimi dünyada en büyük rezerve sahip olduğumuz bor madenlerimize ilişkin bilgi, Eti maden işletmelerine ait 18 000 km²'lik ruhsat sahasının ancak %20'sinde yapılan aramaların sonucunu ifade etmektedir. 1980 den bu yana aramalara yeterince önem verilmemesi nedeniyle maden potansiyelimizin bilinenden çok daha fazla olduğu söylenebilir.

Diğer yandan saptanmış maden kaynaklarımızdan bazıları gerekli teknoloji ve sağlanamadığı için atıl kalmış ya da yeterince değerlendirilememiştir. Malatya-Hasançelebi, Bingöl-Avnik demir yatakları, Mazıdağ fosfat yatağı vd. bunun örneklerindendir.

Madenciliğin yüksek katma değer yaratan, emek yoğun bir sektör olması, ülke sanayinin gelişimine ve işsizlik sorununun çözümüne önemli katkılar sağlayacak bir potansiyel ortaya koymaktadır. Diğer yandan madenlerin “yenilenemez” kaynaklar olması bu varlığın en verimli şekilde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

SEKTÖRÜN SORUNLARI VE MADENCİLİK POLİTİKALARIMIZ

Ülkemizin ulusal sanayi politikası ve ulusal enerji politikası olmadığı için ulusal bir madencilik politikasından bahsetmemiz oldukça zor. Sorunun tek başına “madenciliğin gelişmesi” olarak ortaya konması, bu çerçevede eksikli bir yaklaşım. Konunun “ülkenin gelişmesinde madenciliğin katkılarının artırılması” şeklinde bütünlüklü bir perspektifle ele alınması gerekmektedir.

Bu anlamda ülke sanayinin gereksindiği maden kaynaklarının geliştirilmesine öncelik verilmesi madencilik stratejisinin temeli olmalıdır. Her şeyden önce maden arama politikaları bu temel üzerinde yükseltilmelidir. Madencilik arama, işletme ve zenginleştirme süreçleri AR-GE yatırımlarıyla desteklenmelidir. Devletin birikimli ve donanımlı kurumlarıyla AR-GE alanında yönlendirici ve destekleyici olması zorunludur. Bu yaklaşım madenlerin hammadde olarak ucuza ihracı yerine, yüksek katma değer ve istihdam yaratan rafine ve uç ürüne dönüştürülmesini gerekli kılar. Örneğin bor madenlerimizin ileri ve uç ürüne dönüştürülmesine yönelik olarak yapılacak yatırımla şimdilerde 200-250 milyon dolar civarında olan bor ürünleri dış satımının kısa vadede 500 milyon, orta vadede 1 milyar dolara ulaşabileceği hesaplanıyor.

Ülkemizde mevcut 8.5 milyar ton olan linyit rezervlerimiz şu anda atıl durumda ancak devlet politikası gereği enerji üretimi için doğal gaz kullanıyoruz. Bunun içinde Rusya ile yapılan bir doğal gaz antlaşmamız var. Adı “Al ya da Öde”. Yani, yıllık ihtiyacımız olan doğal gaz miktarına göre para yatırıyoruz, ihtiyacımızdan az satın alsak da aynı parayı veriyoruz. Diğer taraftan termik santraller düşük kapasiteyle çalıştırılarak, “enerji açığımızın çoğaltılmasıyla bu anlaşmanın verdiği zarar azaltılmaya!”, gizlenmeye çalışılmakta Aynı şekilde 57. hükümet tarafından, ithal kömürden alınan %10 luk fonun kaldırılması da ulusal madencilik politikalarımız! hakkında yeterince ipucu vermektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE DAHA ETKİN OLUNMASI, POTANSİYELİN TAM OLARAK KULLANILMASI ve ULUSAL MADENCİLİK POLİTİKALRI İÇİN GENEL YAKLAŞIMLARIMIZ BAŞLIKLAR HALİNDE DETAYLANDIRILMAK OLURSAK;

- Öncelikle madenlerin hammadde olarak dışsatımının desteklenmesi ve özendirilmesinden (teşvikinden) vazgeçilmesi gerekir.
- Buna karşı, maden ve endüstriyel hammaddelerin ülke içinde işlenmesi alabildiğine özendirilmelidir.
- Ülke endüstrisinin gereksindiği girdiler düzenli biçimde izlenmeli, geleceğe yönelik duyarlı kestirimler yapılmalı ve kritik kaynaklar için maden aramaları her türlü etkin araçla desteklenip özendirilmelidir.
- Maden ve endüstriyel hammadde yataklarının talan edilmeden, önemli bölümü yeraltında bir daha kazanılamayacak şekilde terk edilmeden işletilmesi için kayıt ve kurallar konulmalı, düzenli denetimler yapılmalıdır.
- Madencilik sektöründe kullanılan makine, donanım ve gercin ülke içinde üretilmesine yönelik endüstrilere yatırımlar özendirilmelidir.
- Maden işletmelerinin kendi iç fizibilitelerinin yanında, çevre ve öteki doğal sermayeye etkilerini de göz önüne alan yarar/zarar değerlendirmesi yaptırılıp kesin işletme kararları buna göre verilmelidir.
- Bütün bunların gerektirdiği bilimsel ve teknoloji bilgisinin üretilmesi, temel araştırmaların yapılması ve üst düzeyde stratejik hedeflerin seçilmesi için donanımlı ve özerk bir “Ulusal Doğal Kaynaklar Enstitüsü” gerekli görülmektedir. Gündemdeki Bor Araştırma Enstitüsü de böyle bir çatı altında yer alabilir. Madencilik sektöründe artık bugünkü durumuyla ona bel bağlamak olanaksız da olsa, MTA’nın; bir Genel Müdürlük olarak değil bir Enstitü olarak önemli bir yeri olmalıdır. Bu Ulusal Enstitü yapısı yeniden yapılanan MTA olmalıdır. MTA, maden aramaları ve teknoloji geliştirmede bir kurum olarak varlığını etkin biçimde sürdürmelidir. Dünyada ve ülkemizde, doğal kaynaklara ilişkin bilimsel, teknik ve ekonomik verilerin derlenip işlendiği; pazar ve fiyat hareketlerinin izlendiği; yeni teknolojiler ve araştırmalara ilişkin haber ve bilgilerin kovuşturulduğu; bunların elektronik ve basılı ortamlarda yayıldığı; ve ülke çıkarına politikaların tartışılacağı ortamların örgütlendiği bir “Ulusal Doğal Kaynaklar Akademisi” kurulmalıdır. Bu akademi yer altı zenginliklerimizin envanterini, bu doğal kaynaklarının muhasebesini, ülkenin doğal sermayesinin artış ya da eksilişini ve doğal kaynaklar ekonomisine ilişkin benzeri konularda görevler yüklenmeli, araştırmalar ve değerlendirmeler yaptırmalıdır.
- Madencilik alanında kurulu ve çalışan kamu kurum ve kuruluşları yeniden yapılandırılmalı, ıslah edilmeli, bunların üzerindeki siyasal etkiler engellenmeli, teknolojileri yenilenmeli, yeni yatırımlar yapmalarının önü açılmalıdır. Önerilen bu kurumların özerkliğinin yalnızca siyasal erke karşı değil; bir o kadar da, çokuluslu madencilik şirketlerinin çıkarlarına karşı da sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Endüstrinin gereksiniminin karşılanamadığı ya da tükenme sürecine girmiş maden ya da endüstriyel hammadde kaynaklarının aranması her türlü yolla özendirilmeli ve ruhsat haklarının bu çalışmaları aksatma ve tavsatma yönünde kullanılmasına karşı önlemler alınmalıdır.
- Ek istihdam ve katma değer yaratan yerel, küçük ölçekli, el emeği (artizanal) madenciliğin korunması ve geliştirilmesi için yasal, ekonomik ve eğitimsel önlemler alınmalı, bu madencilerin örgütlenmesi